

Misijní výhled. Klíč k obratu v katechezi a pastoraci¹

ENZO BIEMMI

Autor článku se vyjadřuje k misijnímu zaměření pastorace a katecheze na základě celistvého přístupu, který představuje již v prvním odstavci a považuje jej za nezbytnost pro jakékoliv plánování a iniciativy v této oblasti. Příspěvek je rozčleněn na tři části. První se týká obratu k misijnímu zaměření jako klíče k novému způsobu promyšlení formy existence církve (a tedy k její reformě). Druhá část se zabývá důsledky tohoto misijního zaměření v oblasti katecheze. Třetí část obsahuje úvahu o pastoraci a ukazuje čtyři zásady, které je třeba reflektovat vzhledem k misi.

Misijní zaměření jako forma existence církve a podoba křesťanství

Rád bych začal jedním konkrétním tvrzením: věřím, že obnova společenství církve závisí na tom, zda si zvolí jasnou perspektivu, k níž zaměří jednoznačně a důsledně všechny prvky, které hrají roli v křesťanské víře, ve společném životě, v katechezi a v pastoraci. Bez jasného konkrétního směřování bude jakékoliv plánování a iniciativy zmatené. Svou sjednocující perspektivu představím nejdřív na příkladu a posléze jej doplním krátkým vysvětlením.

Pád kostelních věží

Na jednom formačním setkání pro kněze, které se konalo 24. června loňského roku v diecézi Rovigo, mi vyprávěl don Luigi, farář z vesnice Ramodipalo, že právě toho dne před dvaceti lety zažili ve farnosti dramatickou událost. Stalo se to po mši svaté. Všichni věřící již vyšli z kostela ven a on právě zamykal kostelní dveře. Náhle uslyšel silný rachot a obklopil jej oblak jemného hustého prachu. Trvalo nějakou dobu, než se zcela rozptýlil. Don Luigi zůstal bez dechu. Zřítila se kostelní věž. Po mimořádně silném poryvu větru z ní zůstala hromada trosk rozmetaných po celé střeše kostela. Zeptal jsem se dona Luigiho, zda se jim podařilo věž znovu postavit. Odpověděl mi, že obnovili kostel, který byl pak po dvanácti

¹ Článek vyšel v časopisu *Catechesi*, 2014–2015, č. 1, s. 3–19.

ti letech znovu otevřen, ale věž prý už nestavěli. „Záměrně?“ zeptal jsem se jej. „Ne, už nebyly peníze,“ odpověděl mi. Nyní se kostel v oné farnosti podobá ostatním domům.

Formační setkání s faráři diecéze Rovigo jsem toho dne zahájil připomenutím oné události. Církev zažila v posledních letech silné porvy událostí ve společnosti. Věž kostela, vyčnívající nad ostatní domy každé vesnice, symbolizovala styčnou oblast mezi profánním a náboženským a dělala z kostela i jakési centrum společenského života obyvatel. Ona zříčená kostelní věž symbolizuje v dnešní době skutečnost, která se týká v podstatě celé církve v Evropě, včetně regionů, v nichž se v důsledku tradice ještě udržuje určitý stupeň religiozity. Mnohé věže jako součásti kostelů sice stále stojí, avšak – symbolicky vnímáno – jsou již v troskách: navenek představují stopu po živém křesťanství, které zde již není. Své vystoupení jsem zakončil vybidnutím kněžím ve farní pastoraci, aby se pokusili proměnit neblahou realitu v rozhodnutí „přebudovat“ své farnosti tak, že již nebudou stavět kostelní věže (a to ne kvůli nedostatku financí či ochotných lidí), a namísto toho budou vědomě hledat nový způsob a formy přítomnosti mezi lidmi a pro lidi. A v důsledku toho budou hledat novou podobu křesťanství.

Misijní priorita

Opusťme vypravování a vstupme do úvahy. Přejít, před nímž se pastorační ocitla, je nabíledni. Mluví o něm papež František v exhortaci (toto slovo znamená v překladu doslova povzbuzení či vybidka!) Radost evangelia: „Je nezbytné přejít od pastorační pouze uchovávat k pastoraci rozhodně misijní“, když cituje latinskoamerický episkopát (*EG* 15). A pokračuje: „Sním o misijním rozhodnutí, které bude schopné proměnit všechno, aby se zvyklosti, dosavadní způsoby činností, harmonogramy, výrazové prostředky i všechny církevní struktury staly vhodnou cestou (prostředkem, nástrojem) evangelizace současného světa a ne prostředkem sebe prezentace. Reformu struktur, kterou vyžaduje pastorační založená na obrácení, je možné chápat pouze v tomto smyslu: působit tak, aby všechny byly více

misijní; aby řádná pastorece ve všech svých instancích byla více expanzivní a otevřenější, aby pastorační pracovníky přiváděla k trvalému postoji „vycházení vstříc“, a aby tak podporovala pozitivní odpověď na straně všech, kterým Ježíš nabízí své přátelství. Jak řekl Jan Pavel II. biskupům Oceánie, „jakákoliv obnova církve musí mít za účel misii, aby církev neupadla do pasti vlastní sebezahleděnosti.“ (EG 27).

Mohu dosvědčit, že exhortace EG pokročila mnohem dále než synoda o nové evangelizaci, jíž jsem se účastnil jako odborný poradce. Zavřela cestu jakékoliv formě církevní „akrobacie“ a kompromisu, k čemuž nezřídka dochází při vzniku církevních dokumentů. Synoda řekla, že evangelizace vyžaduje obrácení. EG říká, že obrácení vyžaduje reformu, aby slova osobní víry byla stvrzena slovy víry vepsanými do struktur církve. Papež František mluví o zvyklostech, způsobech činnosti, harmonogramech, výrazových prostředcích a strukturách. Jedná se o další jednoznačné potvrzení toho, co zdůrazňovala *Evangelii nuntiandi*: církev evangelizuje nejen slovy, ale celkovým způsobem své existence v dějinách. Její organizace vyjadřuje její poslání. EG se jeví jako něco mnohem důležitějšího než posynodní apoštolská exhortace (termín posynodní byl z dokumentu záměrně vypuštěn). Je spíše veřejným vyhlášením nové formy, kterou je církev povolána osvojit si ve všech svých dimenzích, a je tedy skutečnou *re-formou*. Klíčem k novému promýšlení podoby křesťanství, církve a její pastorece se stává *missio* – poslání.

Zdůvodnění volby a z ní vyplývajícího rozhodnutí

Jaký je důvod rozhodnutí se pro tuto perspektivu? Viděno úhlem pohledu sociologie, nacházíme se blízko konce určité podoby křesťanství. Mám na mysli onu podobu křesťanství, v níž křesťan a občan patřili k sobě, kdy prakticky neexistovala jiná varianta než být pokřtěn a setkat se s vírou zděděnou, v důsledku toho víceméně samozřejmou a do určité míry „povinnou“. Skončila epocha jakéhosi quasikatechumenátu, vytvářeného společenským prostředím (Joseph Colomb). Vstupujeme do epochy, v níž lidé, ponoření do kulturního a náboženského pluralismu, si budou sami

volit, zda budou křesťany či nikoliv, protože současná kultura už nenapomáhá šíření víry, ale náboženské svobody.

Nevhodnou, ba nešťastnou reakcí na tuto situaci je nostalgie, která se v pastoračním smýšlení a praxi projevuje snahou navyšovat počet i rozmanitost jednotlivých pastoračních aktivit, a to zpravidla za účelem obnovit stav víry, který tu byl kdysi, když všichni a všechno bylo zaměřeno na územní farnost. To je pastorační horlivost, která je sice dobře míněna, avšak je zaměřena mylně. Bude-li totiž církev lpět na tom, co odpovídá více minulosti než přítomnosti, riskuje, že skončí jako solný sloup (srov. Gn 19,26).

Správný směr představuje pastorence nabízení, pastorence společenství, které se jako celek a ve všech svých projevech a dimenzích učí stávat se svědkem evangelia „uvnitř“ vlastního kulturního kontextu, nikoliv vedle něj či proti němu.

Boží království, jehož je církev zárodkem, je přirovnáváno ke kvasu. Během dějin se křesťané stali těstem. Avšak tím, že jsme se stali těstem (křesťanstvo jako sociologická veličina společnosti), ztratili jsme schopnost prokvašovat. Zdá se, že v současnosti vede Pán svou církev zpět do života menšiny. A spolu s tím se objevuje pokušení. Pokušením může být uzavření se do sebe na způsob sekty, tj. „vedle“ dějin a kultury, nebo se v horším případě stát menšinou „proti“ převládající většině. V sázce je otázka, jak existovat jako menšina, která působí jako kvas, nikoliv jako menšina s mentalitou sekty či bojovně naladěnou mentalitou vůči všem ostatním? V sázce není nic menšího než budoucnost křesťanské víry. Výzva, kterou papež vyjadřuje se vší autoritou, je stát se menšinou „pro“, čili ve prospěch těsta. Připomínáme smysl listu Diognetovi, v němž se píše, že „křesťané jsou ve světě tím, čím je v těle duše.“² Máme vzhledem k tomuto scénáři důvod něco oplakávat? Podle papeže Františka je naše situace spíše důvodem k radosti, protože to, co nás čeká, je potenciálně lepší oproti tomu, co ztrácíme. Vede nás k tomu, abychom pozvolna

² List Diognetovi, 6.

opouštěli křesťanství zvyků a povinností a učili se přilnout k víře, která je svobodná a dávaná darem.

Od víry konvencí k víře z přesvědčení

Korektně vnímáno je ovšem třeba uznat, že konec zmíněné formy křesťanství se neblíží všude stejným tempem a způsobem. Máme ještě často co do činění s úvahami, jež jsou podmíněny křesťanstvím coby společenskou veličinou a které v některých evropských zemích či jako prvek přítomný v osobnosti mnoha jednotlivců odkazují na náboženskou oblast jako na součást tradice. Bylo by velkým omylem chápat dosavadní podobu křesťanství jako něco překonaného. Je to spíše něco dvojznačného. Tato dvojznačnost mezi přetrváváním některých křesťanských zvyků a mezi sekularizací v mentalitě znamená pro pastoraaci církve jakousi „rezervu“ a zároveň zvlášť obtížný úkol. Vzhledem k takové situaci totiž musíme na jedné straně oceňovat a využít to, co z tradice ještě přetrvává (např. neodmítat žádost o obřady, „které jako něco věrohodnějšího mají déle trvajícím vlivem než naše teologické řeči“³), na druhé straně se nenechat oklamat „efektem oblaku prachu“ (ze zřícené kostelní věže) nebo „efektem fata morgány“.

To, co přetrvává z „křesťanství společenských zvyklostí“, je třeba zhodnotit vzhledem k přechodu od víry, která je plodem konvence, k víře, která se stala postojem zakořeněným v centru osobnosti. Od nynějška pracujeme pro podobu křesťanství, která přijde. Toto chápání vyžaduje pastorační odvalu a pastorační moudrost.

Katecheze jako první a druhé hlásání

Změna zaměření v katechezi

Položme si otázku, jaké důsledky vyplývají z výše popsaného obratu církve k misijnímu poslání pro katechezi. Katecheze je prvkem a dimenzí pastorace a musíme říci, že oproti prvnímu desetiletí po 2. vatikánském

³ TREMBLAY, S. *La dialogue pastoral*. Bruxelles: Lumen Vitae, 2005, s. 40.

sněmu byla její úloha významně přehodnocena. Poté, co jsme zhruba poznali změnu v chápání církve jako takové (*LG*), uvědomili jsme si, že náš problém není pouze či především „katechetický“, ale týká se pastorače jako celku. Nedávno jsme přijali myšlenku, že se jedná o problém „eklesio-logický“.⁴ A tak jsme přesunuli katechezi do kouta, kam odkládáme méně důležité starosti církve. Tak je tomu v místní církvi v Itálii.

Obrat k misijnímu poslání církve může opět vynést na světlo specifický přínos katecheze, očistit ji od nálepky souhrnu příliš různorodých, a tím poněkud zmateně působících aktivit a vrátit jí její důstojnost. Katecheze v církvi totiž nezahrnuje „všechno (možné)“, na druhou stranu všechno v církvi potřebuje nějakou „katechetickou“ podporu.⁵ Jestliže parafrázuji výše uvedenou myšlenku z listu Diognetovi, můžeme říci, že „katecheze je přítomná v pastorači jako duše v těle“, zajišťuje její životnost a niternost, resp. zabraňuje či předchází tomu, aby se pastorače nestala „bez-duchou“, tj. bez správné motivace, bez reflexe a bez kontemplace.

Co tedy znamená misijní zaměření v katechezi? V oblasti katecheze je toto zaměření dáno prvním a druhým hlásáním. Jsme vyzváni, abychom dali katechezi perspektivu a charakteristiku prvního a druhého hlásání. Italští biskupové to formulují výstižně: „Všechny pastorační aktivity mají být inspirovány prvním hlásáním.“⁶ Tato charakteristika nám v katechezi pomáhá chápat, že misijní úloha nespočívá ve zrušení a znovunastartování (reset) pastorače v její aktuální podobě (která je ještě výrazně poznamenána důrazem na péči o víru), abychom pak na jejích troskách budovali zcela novou skutečnost, ale vhodným způsobem intervenovali do jejího chodu, včetně pastorače nejtradičtější, a tak dali všem jejím aktivitám novou perspektivu. Nejedná se o škrtnutí dosavadního, ale o změnu cíle,

⁴ „Problém sterility evangelizace v dnešní době a katecheze v nedávné době je problém eklesio-logický, který se týká schopnosti, resp. neschopnosti církve nabývat věrohodné podoby skutečného společenství, autentického bratrství a sesterství, podoby organismu, a ne podoby stroje či podniku“ – Synoda o nové evangelizaci, *Lineamenta*, 2.

⁵ CEI, *Il rinnovamento della catechesi*, 6.

⁶ CEI, *Il volto missionario della parrocchia in un mondo che cambia*, 6.

kterým není nic menšího než přechod od uchovávání (konzervace) k návrhu.

První hlásání

Dostáváme se k otázce prvního hlásání. Jak chápeme katechezi ve vztahu k prvnímu hlásání? Papež František se vyjadřuje takto: „Znovu jsme objevili, že i v katechezi sehrává podstatnou roli první hlásání čili ‚kérygma‘, které má být v centru evangelizační činnosti a každé snahy o církevní obnovu... V ústech katechety opakovaně zaznívá tato zvěst: ‚Ježíš Kristus tě miluje, dal svůj život, aby tě spasil, a nyní je denně živý po tvém boku, aby tě osvěcoval, posiloval a osvobodil.‘ Když říkáme, že tato zvěst je ‚první‘, pak to neznamená, že stojí na začátku, a pak se zapomene nebo nahradí jiným obsahem, který ji překoná. Je první ve smyslu kvalitativním, protože je to zvěst prvotní, *principiální*; ta, k jejímuž naslouchání různými způsoby a k jejímuž hlásání v katechezi je nutno se vracet ve všech jejích etapách a momentech tou či onou formou. Není nic solidnějšího, hlubšího, jistějšího, konzistentnějšího a moudřejšího než tato zvěst. Veškerá křesťanská formace je především prohlubováním kérygmatu, které se má do křesťanského života stále více a lépe vtělovat, které nikdy nepřestává osvěcovat katechetické působení a umožňuje nám správně chápat význam jakéhokoli tématu, které se v katechezi vysvětluje. Je to zvěst, která odpovídá na nekonečnou touhu, jež je v každém lidském srdci.“ (EG 164–165).

Tato slova z *Evangelii gaudium* jsou naléhavou výbídou pro katechezi, která se děje v našich farnostech či společenstvích. Chtěl bych připomenout větu papeže sv. Jana Pavla II. při příležitosti jednoho kolokvia o *Katechismu katolické církve*. Papež tam užil výrazu „ne všechno, ale celek“: problém nespočívá ani tak ve snaze předat všechny poznatky týkající se víry jako spíše v otázce, jak umožnit, aby se člověk setkal s jádrem evangelijního poselství, tedy s kérygmatem.

První hlásání nemíří k úplnosti z hlediska rozsahu, ale k intenzivní celistvosti. Hlásá jádro evangelia ve středu života každého člověka.

V důsledku toho je katecheze vycházející z prvotní zvěsti podřízena kritériím, které ji inspirují. Je nutné, aby hlásání vyjadřovalo spásanosnou Boží lásku, jež předchází morálním či náboženským závazkům, aby nevnucovalo pravdu a apelovalo na svobodu, aby bylo nositelem radosti, povzbuzení a vitality a aby mělo harmonickou úplnost, která neredukuje kázání na pár poučení, jež jsou navíc spíše filozofická než evangelijní. Tak má vypadat první hlásání, evangelium, kterému lidé dnešní doby budou ochotni naslouchat. Toto je křesťanská víra, která opouští zredukovaný pohled moralistického rázu křesťanství a nastoluje křesťanství milosti a svobody.

Druhé hlásání

Ze samé povahy víry vyplývá, že první hlásání je třeba završovat tzv. druhým hlásáním. Výraz druhé hlásání užil Jan Pavel II. v roce 1979: „Začala etapa nové evangelizace, jako by se jednalo o druhé hlásání v pořadí, přestože ve skutečnosti je stále totéž“.⁷ Co rozumíme výrazem *druhé hlásání*? Podíváme-li se do *Evangelii gaudium*, vidíme, že druhé hlásání je jakési *vtělení* onoho prvního do základních životních etap lidí, zejména dospělých. Můžeme ho vysvětlit jako **hlásání prvotní zvěsti, které se děje podruhé**. Většina katolíků se totiž s obsahem a projevy křesťanské víry setkala ve formě něčeho, co připomíná dědictví po předcích. Tzv. druhé hlásání je slovo požehnání v existenciálních situacích jejich života. Obsah prvního hlásání nyní „zakoušejí“ v každé vlasečnici. Toto hlásání je „druhé“, protože se objevuje znova, a sice jako milost, která se nabízí, a zároveň jako druhá šance lidské svobodě, aby ji disponovala k jejímu přijetí. Tato nová dispozice se velmi často stává první vědomou a svobodnou otevřeností lidské svobody. Je to analogické tomu, co se dalo v životě Izraele: jeho první exodus se stal podruhé prvním exodem v rozhodujících situacích jeho dějin. Něco podobného platí např. pro „ano“, které vysloví člověk v den uzavření manželství, nebo „ano“ vyřčené Bohu v den rozhodnutí pro zasvěcený život. Existuje vždy „ano“

⁷ Homilie 9. 6. 1979 v poutní svatyni sv. Kříže v Mogile.

první, které je zakládající, avšak rozhodující je často až (další) „ano“; to, které je vysloveno podruhé.

Druhé hlásání je základní pobídka, jíž se katecheze obrací k lidem, kteří jsou pokřtěni a církevně socializovaní. Je nicméně rozhodující i pro ty, kdo přistupují k víře poprvé, protože Boží dar a odpověď člověka se uskutečňují v průběhu celé existence.

Doba vhodná pro druhé hlásání

Která doba je vhodná pro druhé hlásání? Vhodnými příležitostmi jsou obyčejně chvíle vzniku jakýchsi „trhlin“ či „prasklin“, které vznikly následkem pohnutých zážitků, nakolik jsou tyto někdy více a jindy méně proměňovány v tzv. životní zkušenosti. Neoslovuje tedy ani tak v období (relativní) stability (citové, kulturní, ekonomické, fyzické,...) jako spíše ve chvíli, kdy ona stabilita mizí. V tomto smyslu je současný kulturní kontext docela příznivým obdobím pro druhé hlásání. Tyto životní zvraty označujeme názvem „krize“ a chápeme je jako určitou diskontinuitu, která náhle vstoupí do našeho života, ať už je to diskontinuita vlivem „přebytku“, nebo vlivem ohrožení či „nedostatku“. Přebytek: objev někoho (něčeho) navíc a zcela zdarma, kdo (co) nás překvapí (láska, která nás náhle obklopí, dítě, které se šťastně narodí, událost, která nás zaplaví vděčným dojetím). Ohrožení: člověk čelí hrozbám (ztráta zaměstnání, domova, situace osamění, zranění, ztroskotání, nemoc, zármutek). Překvapení představují možnost otevřít se, zranění se mohou stát skulinou, jež umožňuje zahlédnout něco nového. Tzv. krize, chápané jako přerušení řádného a pravidelného stavu, jsou možnými „prahy“ vstupu do oblasti víry.⁸ Uvnitř takových zkušeností nám přichází vstříc tajemství člověka ve dvou svých podobách: jako tajemství života i tajemství smrti. Každé z nich – potřeba života a hrozba smrti – je svým způsobem velikonoční zkušeností. Platí to pro zamilování se, pro zrození dítěte, pro emoční krizi či vážnou nemoc. Mají-li se tyto „prahy“ stát místem lidského přitakání, otevření se

⁸ Takto biskupové diecéze v Lombardii. *La sfida della fede: Il primo annuncio*. Bologna: Dehoniane, 2009, s. 11–26.

milosti a vyznáním víry, je nezbytné, aby existovalo z jedné strany „zjevení“ a z druhé strany „odhalení“ druhého, tedy svědectví někoho, kdo je schopen pomoci nám poznat žehnající Boží přítomnost takovým způsobem, že řekneme obdobně jako Jakub: „Bůh byl tady a já jsem to nevěděl!“ (Gn 28,16). Toto vše se může stát pod podmínkou, o níž píše Pavel a která zaznívá zvláště intenzívně v našem kulturním kontextu: „Jak však mohou vzývat (jméno Páně), když v něho neuvěřili? A jak v něj mohou uvěřit, když o něm ještě neslyšeli? Jak o něm však mohou uslyšet bez hlasatele? (Ř 10, 13–14). Zde je „přístupové heslo“ prvního i druhého hlásání.

Koncipovat katechezi s perspektivou hlásání

Nyní se pokusím ukázat některé důsledky vzhledem k promýšlení katechetické činnosti, chápané v této perspektivě. Omezím se na tři „posuny“ misijního rázu, aniž bych je rozvíjel do detailů.

Posunout těžiště

V souladu s misijním zaměřením bychom se měli tázat, kdo je subjektem, ať už aktivním či pasivním, kolem něhož bychom měli sjednotit hlásání evangelia. Pokud se týká běžného vnímání a samotných katechetů, obojí je jednostranně zaměřeno na křesťanskou iniciaci dětí. Průzkum napříč celou Itálií v 90. letech ukázal, že z cca 300.000 italských katechetů se 91,2 % z nich věnuje křesťanské iniciaci dětí (cca 273.000). Je to podobné, jako by 92 % lékařů v celé Itálii byli pediatři. Následující průzkum z roku 2004 tuto disproporci potvrdil.⁹ Aktuální sjednocující věkovou skupinou adresátů katecheze jsou stále děti (*puerocentrická katecheze*). Nahlédneme-li ovšem do dějin, zjistíme, že zaměření katecheze na děti odpovídalo

- kontextu křesťanství, které bylo už hodně rozšířené a vnímané jako sociologická veličina-většina (dospělí už byli kromě výjimek všichni křesťané),
- kontextu víry zděděné a pastorace „uchovávání víry“

⁹ Viz MORANTE, G. a ORLANDO, V. *Catechisti e catechesi all'inizio del terzo millennio. Indagine socio-religiosa nelle diocesi italiane*. Torino: Elledici, 2004.

Změna na misijní perspektivu vyžaduje, abychom posunuli těžiště katecheze. Můžeme si to znázornit pomocí elipsy s dvěma ohnisky: rodina, tvořící a sledující své vlastní dějiny; a dospělý člověk ve fázích základních „přechodů“ týkajících se jeho životních zkušeností, který sleduje jednak kritérium chronologické, jednak antropologické.

Nebudu se zabývat rodinou, protože zkušenost jednotlivého muže a ženy sahá mnohem dále za hranice života v rodině. Takový posun osy v katechezi je třeba uskutečnit pozvolna a postupně, avšak bez otálení či naivního konejšení se efektem rozvířeného prachu zřícené věže (protože je klamný).

Shodneme se v tom, že je třeba učinit tyto dva subjekty hlavními adresáty katechetického působení? Na odpovědi na tuto otázku závisí další koncepce a plánování katecheze. Dáme-li dohromady změnu zaměření (na prvotní zvěst) se změnou hlavních adresátů (rodina, dospělý člověk), obdržíme dvě souřadnice pro změnu katecheze směrem k misijnímu rázu.

Určit „vchody“ pro návrat či první vstup

Uvést změnu do pohybu není možné tím, že budeme chtít opravit zároveň všechny prvky „v terénu“. Je třeba zvolit si priority a delší dobu se jich držet. Osvojíme-li si misijní perspektivu a postavíme-li do středu rodinu a dospělého člověka, pak je vhodné určit několik „vstupních dveří“ do oblasti víry, či nových „vchodů“ pro ty, kteří v minulosti věřícími křesťany do určité míry byli, ale momentálně jimi nejsou. Uvedu dva příklady, jeden z venkovské farnosti, druhý z pastorační jednotky na území města.

Pastorační rada farnosti poté, co analyzovala situaci, se rozhodne investovat v nejbližších deseti letech s pomocí vlastního „potenciálu“ do třech zvolených „vstupních dveří“ k víře:

1. příprava snoubenců na manželství;
2. křest a vše, co s ním souvisí (vstupní brána pro dítě a „druhý vstup“ pro rodiče a kmotry);

3. doprovázení rodičů a jejich dětí (katecheze v rodinách) v období křesťanské iniciace.

Jedná se o tři priority vybrané z toho, co se ve farnosti tak či onak stejně děje, tentokrát však s vědomím možného druhého vstupu. V pastorační jednotce devíti farností v regionu Brescia, kde jsem během roku doprovázel jejich pastorační obnovu, si farníci uvědomili, že v jejich prostředí je důležité soustředit se na následující troje „vstupní dveře“:

1. pastorece před a po křtu;
2. doprovázení dvojic v nestandardních situacích (fakticky existující soužití, manželé žijící odděleně, rozvedení);
3. přijetí a hlásání evangelia, beze slov či výslovně, početným imigrantům, kteří obývají městské centrum.

Členové pastoračních rad uvažovali, jak učinit tyto tři oblasti pastorece místem, kde má člověk možnost vstoupit do života z víry a jak tyto oblasti přetvořit v místo misijní angažovanosti místního společenství věřících.

Pro které priority se rozhodneme? Které „vstupní brány“ se rozhodneme (znovu)otevřít a budeme vědomě pečovat o to, aby byly nejen otevřené, ale i schůdné a zvaly ke vstupu?

Odpověď na tuto otázku v rámci výše uvedených perspektiv umožňuje optimalizovat a dobře hospodařit s naší katechetickou energií, která je samozřejmě omezená.

Dát znovu zaznít prvním i druhému hlásání v každém zlomovém období života

Přicházíme k třetí základní otázce pro katechezi: její schopnost vyjádřit velikonoční kérygma tak, aby zaznělo v různorodých životních zkušenostech dospělých lidí jako zpráva plná naděje. Obsah kérygmatu je stále týž. Papež František jej vyjádřil těmito slovy: „Ježíš Kristus tě miluje. Dal svůj život, aby tě zachránil. Nyní je ti každý den nablízku, aby ti dával světlo, sílu a svobodu.“ Toto hlásání nicméně nemáme opakovat na způsob refrénu. Spíše se podobá hudebnímu motivu, který je vyjadřován – interpretován pokaždé trochu jinou a přitom výstižnou melodií; takovou, která

odpovídá příslušnému období života. Např. při pastoračním doprovodu snoubenců půjde o kérygma lásky (Bůh vás má rád, raduje se z vaší lásky a žehná jí, doprovází vás na vaší cestě, je věrný a spolehlivý, je schopen vaši lásku nejen uchovat, ale i podporovat...).

Při setkání s rodiči, kteří žádají o křest pro své dítě nebo kteří doprovázejí svého potomka v procesu křesťanské iniciace, se bude kérygma týkat Boží otcovské i mateřské péče (Bůh vás má rád. Raduje se s vámi z vašeho dítěte. Je odborníkem v darování života i v otázkách jeho růstu. Doprovází vás ve vašem úkolu vychovatelů. Nejste na to sami: on, který miluje a daruje život, vám pomáhá). Při setkání s dospívajícími se bude kérygma týkat povolání a poslání (pro Boha jsi důležitý[á]. Existuje povolání, které můžeš objevit a svobodně přijmout; Bůh s tebou počítá, má pro tebe místo v životě). Pro adolescenty bude kérygmatem Boží provázení na životní cestě: Bůh zná dobře hodnotu i náročnost „cestování“ (jeho Syn byl na zemi takřka stále na cestě), miluje hledající, bere vážně tvé pochybnosti, respektuje tvou svobodu a inteligenci; je Bohem novosti, miluje změny k lepšímu a očekává od tebe spolupráci.

Podobně se pro dospělé bude jednat o kérygma blízkosti: „Hle, já budu s tebou a budu tě chránit, kamkoliv půjdeš, nikdy tě neopustím“ (srov. Gn 28,15).

Katecheze chápaná a realizovaná jako „hlásání podruhé“ žádá návrat k podstatnému, nové promýšlení výrazových prostředků, hlásání radosti, v němž je Boží slovo nerozlučně spojeno se slovy lidskými. Jde o to, aby každý lidský život byl vnímán jako příběh, který píše Bůh, a jako takového si jej vážít. A to vyžaduje vyjít ven z posvátného prostoru a snažit se dát konkrétní podobu Slovu, které se stalo tělem. Boží láska je *cantus firmus* prvního hlásání a životní zkušenosti člověka jsou jeho kontrapunktem. Vstoupit ohleduplně do života druhých a projevovat se v něm s radostí, soucitem a s nadějí je to největší, co se můžeme jako křesťané učit dělat. To je onen posvátný prostor, v němž je třeba odložit obuv a kráčet s úctou – po špičkách.

Církev byla často soustředěna hlavně či dokonce jen na objektivní stránku víry. Proto nutně potřebuje „přesunout se“ do dějin, které píše Bůh v životě mužů a žen dnešní doby. Potom pochopí i objektivní ráz Zjevení ještě jinak a hlouběji.

Nově navrhnout způsob pastorače – s perspektivou misie

Nyní se podívejme na pastorači a přemýšlejme o konkrétní podobě společenství. I v této oblasti ukážu čtyři „posuny“.

Odvážit se „narušit“ stávající organizaci pastorače

Před pěti lety jsem se účastnil národního kongresu italských katechetů. Konal se ve střední Itálii a jeho téma znělo: „Přechody života, přechody víry“. Byl jsem pověřen vypracováním závěrečné syntézy myšlenek kongresu a věnoval jsem tomu celé odpoledne. Bylo to v létě a byli jsme blízko moře. Kolem páté odpoledne jsem dokončil text a hledal jsem ještě nějaký obrázek, nějaký symbol a příběh k rekapitulaci celé reflexe. Rozhodl jsem se jít se vykoupat. Nejsem zrovna dobrý plavec, držím se spíše nedaleko břehu. Dorazil jsem na pláž a tam mne upoutal výrazný nápis, který hlásal: Koupání pod dohledem plavčíka. Plavčík je přítomen od 9:00–17:00. Podíval jsem se na hodinky. Bylo 17:30! Tabule s oním nápisem mi posloužila jako symbol naší pastorače. Ano, naše pastorače vychází z naší vnitřní logiky, která žádá, aby se život lidí přizpůsobil její organizaci. Život je vymezen pastoračí a nikoliv pastorače přizpůsobená životu. Vrátil jsem se, aniž jsem se vykoupal, avšak spokojen: našel jsem symbol, který jsem hledal.

Misijní chápání pastorače vyžaduje ochotu „rozmontovat“ naše pastorační „lešení“. Chceme-li opravit celý dům, nestavíme lešení jen na začátku, ale průběžně je „přestavujeme“ – přizpůsobujeme je členitosti jeho stěn. Jakkoliv to může znít podivně, v naší době potřebujeme trochu „nepořádku“, či lépe řečeno „přeuspořádat uspořádané“. Paola Bignardi, bývalá prezidentka italské Katolické akce, říkala biskupům: Zdá se mi, že je potřeba, aby církev byla ochotná změnit své vlastní základní přístupy k pastorači včetně některých jejích struktur tak, aby se mohly stát oprav-

du použitelnými k misijnímu obratu, o němž se již roky mluví a píše. Je třeba najít odvahu relativizovat, rozvolnit plánovitou organizovanost pastorače, zpružnit ji, aby byla s to přizpůsobit se životním podmínkám a zkušenostem lidí, formám komunikace, které jim více vyhovují; místům, která navštěvují, jejich času, který je často roztržštěný, hektický a křečovitý. Aby byla s to vnímat a setkat se s hledači Boha, kteří v naší době, jako možná v každé době, nechodí do kostela, ale navštěvují zajímavá či neobvyklá místa světa. Je zapotřebí církve, která bude schopná jít vstříc světu, zorientovat se v situaci rozptýlenosti života v dnešním světě, doslova „roz-organizovat se“, aby mohla vstoupit do života, probíhajícího ve stavu rozptýlenosti.¹⁰ Organizace pastorače, která spočívá na strnulých strukturách a schématech, nás determinuje. Je to analogické, jako když se díváte přes mříž. Pohled na realitu přes mříž není nemožný, avšak působí, že ji vidíme už „zformátovanou“; brání nám vidět to nové, co se rodí, protože to vede zpět k tomu, co už existuje, co se nemění, k *déjà vu*.

Nově reorganizovat pastorači: od „tří úřadů k jednotě osoby“

Jak si můžeme představit reorganizaci zorganizované pastorače? Po 2. vatikánském koncilu začala být pastorače promyšlena a mnohde i rozvíjena na bázi „tří úkolů“, odvozených od tří Kristových úřadů. Tak vzniklo relativně pevné a praktické členění: hlásání, slavení a služba společenství (katecheze, liturgie a diakonie).¹¹ Na této trojdílné bázi jsme vytvořili služby, úřady, centra pro (rodinu, pro mládež, pro seniory...), odborné pracovní skupiny, pastorační nabídky. Stačí se podívat, jak bohatě je rozčleněná instituce biskupské konference nebo kolik různorodých oddělení najdeme na každé kurii. Výhoda tohoto členění spočívá v tom, že umožňuje vnímat jednotlivé prvky, které tvoří poslání církve, v jednotě a jako dar od Boha. Zabezpečuje tedy objektivní stránku Boží milosti, kterou nelze zredukovat na jakoukoliv antropologii.

¹⁰ BIGNARDI, P. La via del dialogo e la pluralità dei cammini. *Notiziario dell'UCN*, 2007, č. 1, roč. 36, s. 81–84.

¹¹ Pro tuto část přebírám myšlenky od F. G. BRAMBILLA. Partenza da Verona. La Chiesa italiana dopo il Convegno. *La Rivista del Clero italiano*, 2006, s. 721–737.

Během pozdější doby se nicméně ukázaly limity tohoto členění. Toto rozčlenění vedlo totiž k vzájemné separaci pastoračních aktivit a k rozmnožení jejich aktérů i prvků (specifické služby, úzce specializovaní lidé s úzce vymezenou kompetencí, příliš speciální postupy...). To se ukazuje jako neschopné zajistit jednotu pastoračního zaměření mezi jeho jednotlivými aktéry a aktivitami; není schopno ukázat úzké propojení a hlubokou komplementaritu Božího slova, liturgie a charitní služby. A v neposlední řadě je zde obtížné ukázat, jak je každý prvek evangelia důležitý pro člověka a pro naplnění jeho života.

Kongres ve Veroně v roce 2006 vyslal ke křesťanským společenstvím prorocký apel. Tvrdil, že jednotu pastorace církve je zapotřebí hledat na základě jednoty lidské osoby, chceme-li jasněji ukázat antropologický dopad činů církve. Je nutné znovu promýšlet organizaci pastorace a maximálně ji soustředit na základní životní zkušenosti dnešního člověka, muže i ženy, a na bázi těchto obecně lidských zkušeností nalézat způsob, jak můžeme přispívat všichni společně k tomu, aby se otevřeli Boží milosti. Kongres poukázal vysvětlujícím způsobem na pět antropologických zkušeností jako oblastí, v nichž je možné a nutné dát zaznít pěti konkrétním dimenzím Božího „ano“ vůči člověku.¹² Pastorace zaměřená na misií upravuje svou nabídku tak, že propojuje ekleziologické kritérium tří úřadů s antropologickým kritériem různorodých typických aspektů lidské zkušenosti. To jí umožňuje hlásat Boží Velikonoce ve velikonocích lidí. Důsledky týkající se reorganizace formuluje biskup a teolog Franco Giulio Brambilla: „Toto je nová výzva. Je třeba přemýšlet o tom, co to bude znamenat pro pastorační styl všech služebníků evangelia... bude zapotřebí dát jednotlivým oblastem pastorace novou pružnost, co se týká jejich praktické organizace (od nejvyšších úřadů a středisek na národní úrovni přes úroveň diecézní až po jednotlivá společenství, „zamíchat“ oddělení-

¹² Jedná se o následující antropologické oblasti: afektivní dimenze, práce a slavení, lidská křehkost, výchova (zprostředkování a osvojování si hodnot), zodpovědnost a sociální bratrství-solidarita. Srov. CEL. „*Rigenerati per una speranza viva (1 Petr 1,3): testimoni del grande Sì di Dio all'uomo*. 2007.

mi, která často vykrystalizovala a ztuhla; pastoračními aktivitami, které se navzájem narušují, překážejí si či konkurují; pastoračními programy, které zviditelňují samy sebe... Především je třeba jasně ukázat, že chceme promýšlet a uskutečňovat pastorační práci pro lidi a s lidmi, aby opět našli přístup k naději na vzkříšený život. Pastorační práce církve, především ta, která chce promýšlet sebe samu s ohledem na misijní poslání, ... se důsledně snaží dát všednímu životu křesťanskou podobu.“¹³

Smím-li si dovolit uvést osobní svědectví, mohu říci, že dva roky koordinuji jednu pracovní skupinu na národní úrovni, nazvanou „skupina druhého hlásání“, která v období šesti let shromažďuje, analyzuje a zaměřuje praxi „hlásání podruhé“ na pět oblastí zkušenosti dospělých, které jsme označili jako „antropologické periferie“: plodit a nechat zplozené samostatně žít, mýlit se, (za)vázat se, rozejít se, být opuštěn, nadchnout se a soucítit, prožívat křehkost a vlastní umírání.¹⁴

Katecheze se snaží, aby se nedostala vzhledem k pastorační práci do izolace, na druhé straně pastorační práci pomáhá vybědnout z jejích „zaběhnutých kolejí“. Naším cílem je dospět do stádia, kdy budeme schopni vyprávět italským společenstvím o asi padesáti dobrých praxích, týkajících se „hlásání podruhé“, v nichž se všichni pastorační pracovníci učí sloužit působení Ducha svatého v nitru lidí. Je to výzva pro katechezi a současně pro pastorační práci.

Rozšířit schopnost církve sloužit misijním způsobem

Třetím prvkem, který obsahuje pastorační obrat, je potřeba rozšířit schopnost působit misijně. Jestliže se soustředíme na život člověka s jeho základními obdobími a přechody mezi nimi, je evidentní, že hlásání Božích Velikonoc ve „velikonočních“ událostech lidí je záležitost týkající se podstatně laiků. Dosvědčovat působení milosti bratřím a sestrám jsou

¹³ BRAMBILLA, F. G. *Partenza da Verona*, s. 736.

¹⁴ Srov. BIEMMI, E. *Il secondo annuncio. La grazia di ricominciare*. Bologna: Dehoniane, 2012. Tentýž. *Il secondo annuncio. La mappa*. Bologna: Dehoniane, 2013. Podrobněji o projektu viz www.secondoannuncio.it.

nejlépe schopní lidé, kteří prožili či prožívají působení milosti na vlastní kůži. Z tohoto důvodu je třeba rozšířit aktuální služby, tj. dát důvěru pokřtěným, kteří znají vůni citů, kteří zakoušejí celou škálu křehkosti, práce i forem slavení, nemocí, ztrátu zaměstnání, zármutku a smrti. Myslím si, že především máme mít více odvahy důvěřovat laikům. Když Ježíš poslal svých 72 učedníků po dvou hlásat Boží království (Lk 10,1nn), myslíte, že na to byli již připraveni? Pozdější události ukázaly, že ještě nebyli. Je-li misie v kompetenci Ducha svatého, je třeba se spolehnout na jeho moc a počítat přitom se slabostí svědků. Myslím, že zaměření na misii umožní překonávat očividné rozpory, které přetrvávají v názorech a předpisech, co kdo smí či nesmí v oblasti služeb a charismat (služba lektorátu je někde vyhrazena pouze mužům). Kdo bude vhodnější pro první a „druhé“ hlásání rozvedeným a znovu sezdaným pářům? Určitě jim bude bližší dvojice rozvedených a znovu sezdaných, která se poctivě snaží o život z víry. Misijní orientace nevyžaduje jen změnit katechetický úhel pohledu nebo jen „zamíchat“ hromadou pastoračních úkolů. Vyžaduje také znovu otevřít „úřední dokumenty“ a jejich prováděcí směrnice, rozšířit spektrum, umět si představit i službu „slabosti“.

Uplatnit křesťanské obřady, aby daly formu lidskému životu

Jak vidíme, pastorece v misijní perspektivě uvádí do chodu přezkoumání všechny prvky, které ji tvoří. A k nim patří také rituální dimenze víry. Boží žehnání nepřichází do tělesného života člověka pouze slovy hlásání a skutky lásky: zpřítomňuje se pro každého „tady a teď“ v liturgickém slavení. Můžeme s potěšením konstatovat, jak dobře vyjadřuje a poskytuje sedm svátostí (přes své „technické“ katolické názvosloví) právě možnost působení velikonočního tajemství ve všech stěžejních situacích lidského života. Jejich horizontální rozčlenění vyjadřuje, že lidský život od narození až po umírání je spasen; že v něm neexistuje nic, co by bylo mimo sféru milosti Boží. Jak víme, jedná se o jedinou velkou svátost, nicméně sedm způsobů, jimiž se projevuje, potvrzuje a uskutečňuje Boží spásu pro všechny dimenze života a pro celý jeho průběh. V kontextu křesťanstva

jako sociologické většiny žel došlo k jakémusi antropologickému vyprázdnění svátostí, což způsobilo jakousi redukci posvátného bohoslužebného jednání na pouhé obřady.

Misijní zaměření se stává šancí i pro oblast křesťanského slavení. Tím, že jí dáme formu blízkou životu, vracíme ji do života. Při celebraci jsme se někdy pohybovali mezi nudným stereotypním opakováním, pokušením vracet se ke starému formalismu či snahou zatraktivnit či „ozvláštnit“ liturgii, takže z ní byla podívaná.

Život člověka vyžaduje liturgii krásnou a přitom jednoduchou, která zahrnuje všechny lidské dimenze a uvádí je do vztahu s Božím tajemstvím. Pochopitelně, že neslavíme své emoce ani své zážitky, ale velikonoční tajemství. Nicméně pokud na nás slavení velikonočního tajemství nepůsobí hlubokým dojmem (doslova „nedojímá nás“), pokud nás nezasáhne v našem nitru, pak je to problém, protože pak se liturgie nikdy nevtělí do života. Misijní zaměření od nás žádá, abychom vstoupili do „laboratoře“ obřadů. Taková „laboratoř“ není záležitostí pouze odborníků na liturgickou teologii, ale všech pastoračních pracovníků, bez nichž by návrhy příslušných odborníků zůstaly nenaplněnými ideály. Katecheze a služba bližním se spojují s liturgií, aby bylo možné slavení každé lidské situace. Každou formu skutečné radosti, utrpení, nedostatku či nezdaru je nutné prožívat liturgicky. Schopnost misijního zaměření vytváří symbolická gesta žehnání nejen v okamžiku slavení svátostí, nýbrž v každém okamžiku lidského života.

Závěr

Ve svém příspěvku jsem se snažil sdělit, že v současnosti se nacházíme na prahu nové podoby křesťanství. Její příchod, který potvrzuje, že Bůh Ježíše Krista je Pánem překvapení, nenastane automaticky. Žádá od společenství křesťanů ochotu znovuobjevit své misijní povolání a stát se menšinou ve funkci kvasu ve prospěch těsta. Slova apoštola Pavla („jak mohou uvěřit, jestliže o tom neslyšeli mluvit?“) i text exhortace *Evangelii gaudi-*

um odkazují evidentně na misie. Misijní pojetí vybízí ke katechezi prvního i „druhého“ hlásání. Žádá, aby veškeré pastorační jednání bylo kriticky prozkoumáno, byla zahájena určitá „reorganizace“, abychom se zaměřili na uvolňování strnulých pastoračních oddělení a služeb, zpřístupnili je a pozvali k účasti laiky, znovu docenili úzké sepětí liturgických obřadů s tělesností člověka, aby byly opět schopny dát lidskému životu odpovídající formu.

Jsme si jistí, že Duch Svatý připravuje novou podobu křesťanství. My jsme jako Mojžíš na sklonku života: nevidíme tento nový svět vlastníma očima, nanejvýš možná z dálky. Pracujeme v naději a pro naději, v jistotě, že Duch činí všechno nové. Činí to nezávisle na našem postoji, a přitom nikoliv bez nás.

Z italského přeložil Ludvík Dřímál

ENZO BIEMMI

Prof. Enzo Biemmi, FSF je členem kongregace bratří Svaté Rodiny. Po dosažení doktorátu z teologie na Katolické univerzitě v Paříži a antropologie na Sorbonně pokračoval ve studiu na Vyšším institutu pastorační teologie se zaměřením na katechezi v Paříži. Je ředitelem Vyššího institutu náboženských nauk ve Veroně, členem sboru poradců pro katechezi v Itálii a bývalým prezidentem Evropského sdružení katechetiků.

SHRNUTÍ

The paper deals with new goals of pastoral activities of the Church having the typical missionary focus – in the sense of the Apostolic Exhortation *Evangelii Gaudium*. The first part of the paper describes new conditions in the society where the Catholic faith is not the mainstream and is not part of the cultural heritage. The new „minority“ situation is viewed positively: Christians may once again become the leaven which makes the dough –

the mass of mainstream society if they defend the temptation a closed sect, a minority „fighting“ against the „evil“ majority.

The other part focuses on missionary challenges for catechesis, which are based on the Pope's emphasis on the kerygma, in the form of the first and then the second proclamation. On initial proclamation the „Second proclamation“ must follow – which is supposed to be incarnation of the first into the concrete life of individuals. The author presents an appropriate time for the second proclamation, which is always a time of life twists (understood both positively and negatively). At the end of the catechesis impetus for further direction is provided.

In the third part, the author considers a pastoral missionary perspective and proposes specific „offsets“: (a) a reassessment of existing organizations. (b) Reorganization of pastoral care, according to the three offices of Christ. (c) The extension of the mission capabilities of the Church. (d) Focusing on the liturgical ceremonies, as they provide an irreplaceable person help to form his/her life.